

Dagmara Zuzek

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

FINANSOWANIE PRZEDSIĘBIORSTW INNOWACYJNYCH – INSTRUMENTY WSPARCIA DLA MŚP

Streszczenie: Konkurencyjność zarówno samych przedsiębiorstw, jak i całych gospodarek w coraz większym stopniu warunkowana jest przez wykorzystywane technologie oraz przez innowacyjność. Działalność innowacyjna przyczynia się także do powstawania nowych form konkurencyjności. Poziom innowacyjności polskich MŚP jest znacznie niższy niż poziom innowacyjności MŚP większości krajów UE-15. Stopień innowacyjności jest zależny w dużej mierze od świadomości kadry zarządzającej w zakresie potrzeby wprowadzania rozwiązań innowacyjnych, co stanowi jeden z elementów potencjału innowacyjnego przedsiębiorstwa. Kolejnym – równie ważnym – elementem jest wyposażenie firm w nowoczesne technologie informacyjne, współpraca ze sferą badawczo-rozwojową, a także poziom wykształcenia, co nie byłoby możliwe bez odpowiedniego wsparcia finansowego.

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, finansowanie, innowacyjność.

1. Wstęp

Innowacyjność gospodarki to zdolność i chęć podmiotów gospodarczych do ciągłego poszukiwania oraz wykorzystywania w praktyce gospodarczej wyników badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów, wynalazków, doskonalenia i rozwoju wykorzystywanych technologii produkcji materialnej i niematerialnej (usługi), wprowadzania nowych metod i technik w organizacji i zarządzaniu, doskonalenia i rozwijania infrastruktury oraz zasobów wiedzy.

Powstanie innowacyjnego środowiska sprzyja przyspieszaniu procesu rozwoju gospodarczego opartego na wiedzy. Na podstawie analizy doświadczeń w krajach wiodących pod względem technologicznym wymienił można cechy pozwalające wyodrębnić innowacyjne środowisko przedsiębiorczości z otoczenia. Na specyficzne charakterystyki innowacyjnego środowiska przedsiębiorczości mogą się składać: obszar geograficzny, infrastruktura i zasoby materialne, zbiór działających w jego obrębie przedsiębiorstw, instytucji badawczych i edukacyjnych, zdolność do współpracy oraz zdolność do zmian.

Celem artykułu jest przedstawienie istoty innowacji i innowacyjności przedsiębiorstw oraz wskazanie zewnętrznego źródła finansowania w postaci kredytu technologicznego i programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji.

2. Istota innowacji i działalności innowacyjnej

Innowacyjność jest postrzegana w ostatnich latach jako jedno z głównych źródeł przewagi konkurencyjnej zarówno przedsiębiorstw, jak i całych regionów. Pod tym pojęciem rozumie się zespół cech i właściwości psychicznych człowieka lub grup ludzkich wyrażających się pozytywnym nastawieniem do nowości, zdolnością przyswajania nowości albo nawet zdolnością ich tworzenia¹.

Według Schumpetera innowacja to funkcja składająca się z kreatywnego myślenia i działania. Mianem innowacji możemy zatem określić:

- 1) wprowadzenie nowego produktu,
- 2) innowację procesową,
- 3) otwarcie nowego rynku sprzedaży,
- 4) otwarcie nowego rynku zaopatrzenia,
- 5) innowację związaną z zarządzaniem.

Rozwój innowacyjności jest wynikiem oddziaływania wielu czynników. Do zewnętrznych należą m.in.: postęp technologiczny, zmieniające się wymagania odbiorców, skracanie cyklu życia produktu i wzrastająca konkurencja w skali globalnej².

Wśród czynników wewnętrznych, które stymulują aktywność innowacyjną, wymienić należy: sposób zarządzania firmą (zwłaszcza strategię rozwoju firmy), wynik finansowy, wykształcenie kierującego firmą, kierunek działalności prowadzonego biznesu, wielkość firmy oraz czas funkcjonowania na rynku³.

Istotnym problemem, przed którym stają badacze zajmujący się problematyką innowacyjności, jest sposób jej pomiaru. Najczęściej używanymi wskaźnikami innowacyjności są: liczba wdrożonych technologii, produktów, zmian organizacyjnych, wydatki na badania i rozwój, liczba pracowników zatrudnionych w komórkach zajmujących się innowacyjnością.

Zgodnie z trzecim wydaniem *Podręcznika Oslo* wyróżnia się cztery rodzaje innowacji:

1. Innowacja produktowa (*product innovation*) to wprowadzenie wyrobu lub usługi, które są nowe lub znacząco udoskonalone w zakresie swoich cech lub zastosowań. Zalicza się tu znaczące udoskonalenia pod względem specyfikacji technicz-

¹ Adamkiewicz-Drwiłło H.G., *Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 200.

² Krawiec F., *Zarządzanie projektem innowacyjnym produktu i usługi*, Difin, Warszawa 2000, s. 22.

³ Mizgajska H., *Aktywność innowacyjna polskich małych i średnich przedsiębiorstw w procesie integracji z Unią Europejską*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2002.

nych, komponentów i materiałów, wbudowanego oprogramowania, łatwości obsługi lub innych cech funkcjonalnych.

2. Innowacja procesowa (*process innovation*), czyli innowacja w obrębie procesu, to wdrożenie nowej lub znacząco udoskonalonej metody produkcji lub dostawy. Do tej kategorii zalicza się znaczące zmiany w zakresie technologii, urządzeń oraz/ lub oprogramowania.

3. Innowacja marketingowa (*marketing innovation*) to wdrożenie nowej metody marketingowej wiążącej się ze znaczącymi zmianami w projekcie/konstrukcji produktu lub w opakowaniu, dystrybucji, promocji lub strategii cenowej.

4. Innowacja organizacyjna (*organisational innovation*) to wdrożenie nowej metody organizacyjnej w przyjętych przez firmę zasadach działania, w organizacji miejsca pracy lub w stosunkach z otoczeniem.

Procesy innowacyjne w gospodarce i społeczeństwie obejmują licznych uczestników w różnych instytucjach. Do instytucji wspierających procesy innowacyjne zaliczyć trzeba:

- instytucje tworzące innowacje, do których należą instytucje badawczo-rozwojowe, uczelnie, firmy innowacyjne;
- instytucje i firmy zajmujące się komercyjnie transferem technologii, innowacji i wiedzy oraz firmy pośredniczące w tych działaniach (firmy inżyniersko-doradcze, doradcze i szkoleniowe, biura rzeczników patentowych, kancelarie prawne itp.);
- instytucje typu *non-profit* powołane statutowo do wspierania innowacji.
- Wśród instytucji ostatniego typu znajdują się jednostki dofinansowywane ze środków publicznych, takie jak: centra transferu technologii przy uczelniach i instytutach badawczych, spółki zarządzające parkami technologicznymi, a także agendy w urzędach na różnych poziomach. W różnych opracowaniach stosowane są odmienne kryteria kwalifikacji do grupy instytucji powołanych statutowo do wspierania innowacji. Łącznie można szacować ich liczbę na ponad 140 niezależnych jednostek i instytucji. Wiele z nich nie ma wpisanych innowacji *explicite* do swoich statutów, niemniej „wspieranie rozwoju” i „wspieranie biznesu” musi się wiązać z promocją innowacji.

Większość wymienionych instytucji wspiera procesy innowacyjne w różnym stopniu i na różnych poziomach oraz etapach swojej działalności. Chodzi tutaj zarówno o innowacje technologiczne i organizacyjne, procesowe i produktowe, jak i o informowanie o innowacjach i ich promocję.

3. Kredyt technologiczny jako instrument wspierania innowacyjności

Podstawą rozwoju zarówno gospodarki polskiej, jak i przedsiębiorstw jest wprowadzanie innowacji i zaawansowanych technologii. Małe i średnie przedsiębiorstwa

pełnią ogromną rolę w kreowaniu innowacyjnej gospodarki. Jednak rozwój przedsięwzięć innowacyjnych wymaga dużych nakładów finansowych, a banki niechętnie udzielają kredytów na innowacyjne pomysły, które obciążone są często dużym ryzykiem. Oprócz środków własnych istnieje wiele innych możliwości finansowania przedsięwzięć innowacyjnych czy też finansowania prac nad nową technologią, co może się przyczynić do powstania nowości rynkowych.

Kredyt technologiczny to instrument wspierania inwestycji w nowe technologie, wprowadzony na mocy Ustawy o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej z dnia 29.07.2005 r. Przeznaczony jest zwłaszcza dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, które mają zamiar inwestować w technologie wykorzystywane na świecie nie dłużej niż 5 lat. Kredyt jest alternatywą dla tych działań w ramach PO IG oraz w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, które cieszą się największą popularnością, a których dostępność zmniejsza się w związku z coraz mniejszą liczbą naborów oraz alokacją finansową. Przewiduje się, że w latach 2011-2014 szanse na pozyskanie dotacji na projekty inwestycyjne, w ramach których przedsiębiorcy zechcą nabyć środki trwałe w celu wdrożenia nowego produktu lub usługi, będą minimalne.

Tabela 1. Kredyt technologiczny – wydatki kwalifikowane

Rodzaj kosztu	Charakterystyka
Zakup lub leasing wartości niematerialnych i prawnych	jeżeli umowa leasingu przewiduje obowiązek nabycia ich z upływem okresu leasingu, które: <ul style="list-style-type: none"> ● są aktywami przedsiębiorcy, w rozumieniu ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, ● będą przez niego wykorzystywane oraz pozostaną wyłącznie w zakładzie, w którym została zrealizowana inwestycja finansowana kredytem technologicznym, co najmniej przez 3 lata od dnia zakończenia inwestycji technologicznej, ● zostały nabyte od osób trzecich za cenę odpowiadającą wartości rynkowej, ● podlegają amortyzacji zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości
Zakupy środków trwałych	<ul style="list-style-type: none"> ● zakup na warunkach rynkowych nowych lub używanych środków trwałych, z wyłączeniem środków transportu nabywanych przez przedsiębiorcę prowadzącego działalność w sektorze transportu
Instalacja maszyn	<ul style="list-style-type: none"> ● instalacja i uruchomienie maszyn i urządzeń stanowiących środki trwałe
Rozbudowa	<ul style="list-style-type: none"> ● istniejących budowli, budynków, maszyn, urządzeń stanowiących środki trwałe
Najem, dzierżawa lub leasing	<ul style="list-style-type: none"> ● środków trwałych, jeżeli umowa przewiduje obowiązek nabycia przez kredytobiorcę prawa własności środka trwałego z upływem okresu najmu, dzierżawy lub leasingu ● gruntów, budynków lub budowli, jeżeli będzie trwał co najmniej 3 lata od dnia zakończeniu inwestycji technologicznej

Źródło: opracowanie własne.

Warunkiem koniecznym do ubiegania się o kredyt jest wysokość wkładu własnego wynosząca 25% wartości netto projektu. Maksymalna wysokość kredytu to 2 mln euro (według średniego kursu NBP na dzień udzielenia kredytu). Ponadto przedsiębiorcy powinni spełnić warunek dotyczący określenia, a następnie osiągnięcia wielkości sprzedaży będącej wynikiem zastosowanej innowacji technologicznej. Kredyt pokrywa koszty inwestycji, a ponadto przedsiębiorca, który udokumentuje sprzedaż towarów i usług powstałych w jej wyniku, ma możliwość ubiegania się o premię technologiczną pozwalającą na częściowe umorzenie przyznanego kredytu realizowane na podstawie umowy podpisanej z beneficjentem projektu. Wysokość premii nie może jednak przekroczyć 4 mln zł.

Kredyt technologiczny nie może być udzielany na zakup, leasing lub wynajem środka trwałego, w którym została wdrożona nowa technologia będąca przedmiotem inwestycji technologicznej. Zestawienie wydatków kwalifikowanych przedstawia tab. 1. Środki trwałe muszą być powiązane ze sobą funkcjonalnie i służyć do realizacji celu określonego w umowie o udzielenie kredytu technologicznego.

Tabela 2. Premia technologiczna – intensywność wsparcia

Województwo	Przedsiębiorstwo	
	mikro i małe	średnie
	%	
Kujawsko-pomorskie Lubelskie Lubuskie Łódzkie Małopolskie Opolskie Podkarpackie Podlaskie Świętokrzyskie Warmińsko-mazurskie	70	60
Dolnośląskie Pomorskie Śląskie Wielkopolskie Zachodniopomorskie	60	50
Mazowieckie	do 31.12.2010 – 60	50
(z wyłączeniem m.st. Warszawa)	od 1.01.2011 – 50	40
Miasto stołeczne Warszawa	50	40

Źródło: opracowanie własne.

Istnieją pewne ograniczenia dotyczące przyznawania przedsiębiorcom kredytów technologicznych. Po pierwsze, nie może on zostać udzielony na przedsięwzięcie, którego wydatki kwalifikujące się do ewentualnego umorzenia są większe niż 50 mln euro. Po drugie, pomoc nie będzie udzielana na realizowanie inwestycji

w sektorach: hutnictwa i stali, górnictwa węgla, włókien syntetycznych, rybołówstwa. Dotowane nie będą także projekty związane z produkowaniem, przetwarzaniem oraz wprowadzeniem produktów do obrotu. Warto zaznaczyć, że MŚP uzyskują kredyt jedynie na podstawie decyzji banku, natomiast duże przedsiębiorstwa otrzymają kredyt dopiero po uzyskaniu zgody Komisji Europejskiej.

Udział premii technologicznej w wartości kosztów kwalifikowanych poniesionych ze środków kredytu technologicznego ustalany jest zgodnie z pułapami określonymi w wytycznych pomocy regionalnej (tab. 2).

Wydatki te, aby kwalifikowały się do objęcia wsparciem, muszą być poniesione po dacie przyznania przez BGK promesy premii technologicznej, która po uruchomieniu programu będzie wypłacana jednorazowo lub w ratach (nie częściej niż raz na trzy miesiące) w kwocie odpowiadającej wartości netto osiągniętej sprzedaży towarów lub usług wyprodukowanych/świadczonych w wyniku inwestycji technologicznej, nie wyższej jednak niż 4 mln zł.

4. Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji 2007-2013 (CIP)

Program stworzony na lata 2007–2013 stanowi odpowiedź na uaktualnioną Strategię Lizbońską. CIP skupia we wspólnych ramach określone wspólnotowe programy wsparcia oraz odpowiednie części innych wspólnotowych programów w dziedzinach o decydującym znaczeniu dla poprawy europejskiej wydajności, możliwości innowacyjnych i trwałego wzrostu, zwracając zarazem uwagę na związane z nimi kwestie dotyczące środowiska. Ma charakter komplementarny w stosunku do wspólnotowego programu ramowego na rzecz badań, rozwoju technologicznego i demonstracji (obecnie jest realizowana jego siódma odsłona).

Program ten obejmuje zarówno technologiczne, jak i pozatechnologiczne aspekty finansowania innowacji. W pierwszym przypadku koncentruje się na niższych poziomach procesu badawczego i innowacyjnego – promuje usługi wspierania innowacji dla transferu i wykorzystania technologii, projekty na rzecz wdrożenia oraz rynkowego zbadania produktu, wykorzystania nowych technologii w dziedzinach takich jak technologie informacyjne i komunikacyjne, energia i ochrona środowiska. Budżet programu wynosi 3,62 mld euro i przewiduje realizację następujących celów:

- zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw, w szczególności MŚP,
- promowanie wszelkich form innowacji, w tym innowacji ekologicznych,
- przyspieszenie tworzenia trwałego, konkurencyjnego, innowacyjnego społeczeństwa informacyjnego o charakterze integrującym,
- promowanie efektywności energetycznej oraz odnawialnych źródeł energii we wszystkich sektorach, w tym w sektorze transportu.

Tabela 3. Instrumenty finansowe w ramach EIP

Instrument finansowy na rzecz wysokiego tempa wzrostu i innowacyjności sektora MSP	Obejmuje inwestycje w wyspecjalizowane fundusze podwyższonego ryzyka, w tym fundusze finansujące wczesne stadium rozwoju firmy, fundusze działające w skali regionu lub koncentrujące się na określonych sektorach/technologiach, fundusze typu <i>venture capital</i> finansujące działania badawczo-rozwojowe itp. Dofinansowane ze środków EIP fundusze udostępniają następnie kapitał innowacyjnym MŚP o wysokim potencjale wzrostu, umożliwiając im rozpoczęcie i rozwój działalności, wprowadzenie produktów i usług na rynek czy wreszcie prowadzenie działalności badawczej i rozwojowej
System poręczeń dla MSP	Zapewnia dodatkowe regwarancje dla systemów gwarancyjnych działających w uprawnionych krajach oraz gwarancje bezpośrednie dla pośredników finansowych. Skupia się on na czterech obszarach: – dostępie małych i średnich przedsiębiorstw do finansowania, w drodze pożyczek czy leasingu, inwestycji związanych z wiedzą (innowacje, transfer technologii) – finansowaniu MŚP za pomocą mikrokredytów. Oprócz regwarancji instytucje finansowe mogą tu także uzyskać dotacje kompensujące część kosztów administracyjnych obsługi mikrokredytów dla MŚP – dostępie MŚP do kapitału zaangażowanego, kapitału w fazie startu, finansowania mezaninowego. Gwarancje obejmują inwestycje funduszy kapitału własnego lub kapitału typu <i>quasi-equity</i> w małych i średnich firmach – sekurytyzacji, czyli dodatkowym finansowaniu zadłużenia MŚP. Instytucja finansowa musi tu zobowiązać się do przeznaczenia części uzyskanego kapitału na pożyczki dla kolejnych MŚP
Regionalny fundusz poręczeń kredytowych FPK	W ramach tego programu zamierza poręczać kredyty inwestycyjne dla MŚP o wydłużonym terminie zapadalności, ukierunkowane na zakup i wdrożenie przez przedsiębiorcę nowej technologii. Poręczenia te, w porównaniu z innymi, już funkcjonującymi w FPK programami gwarancyjnymi, będą tańsze, będą miały wydłużony okres ważności oraz wyższą stopę poręczenia. Szczególną preferencją w ramach programu objęte są przedsiębiorstwa w fazie <i>start up</i> oraz mikroprzedsiębiorcy
System rozwijania zdolności instytucji pośrednictwa	Zadaniem instrumentu jest zwiększenie specjalistycznej wiedzy nt. inwestycji i technologii w instytucjach finansowych inwestujących w innowacyjne MŚP lub w MŚP o znacznym potencjale wzrostu. Dodatkowo poprzez ulepszenie procedur oceny wiarygodności finansowej i zdolności do oszacowania ekonomicznej żywotności projektów, w których znaczącą rolę odgrywają innowacje ekologiczne, powinien doprowadzić do zwiększenia podaży kredytów dla MŚP

Źródło: opracowanie własne.

W strukturze CIP wyodrębnione zostały trzy programy szczegółowe:

1. Program na rzecz konkurencyjności i innowacji (EIP) – o budżecie 2,17 mld euro, z czego 430 mln przeznaczone zostało na ekoinnowacje.
2. Program na rzecz wspierania polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) o budżecie 728 mln euro.
3. „Inteligentna energia – Program dla Europy” (IEE) z budżetem 727 mln euro.

Tabela 3 prezentuje oferowane w ramach Programu na rzecz konkurencyjności i innowacji (EIP) instrumenty finansowe służące ułatwieniu MSP dostępu do finansowania w niektórych fazach ich rozwoju: przy zakładaniu przedsiębiorstwa, w fazie startu, ekspansji oraz na etapie transferu przedsiębiorstwa.

Wskazane instrumenty finansowe w ramach Programu na rzecz konkurencyjności i innowacji (EIP) ułatwiają przedsiębiorcom dostęp do finansowania innowacyjnych inwestycji oraz uzyskanie bardziej atrakcyjnych warunków finansowania innowacyjnych inwestycji.

Bardzo ważnym aspektem jest także wskazanie możliwości finansowania w sferze B+R, gdyż tylko znaczące nakłady finansowe na ten cel pozwolą na zwiększenie możliwości innowacyjnych przedsiębiorstw.

Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007-2015 pozwala na przyjęcie wstępnych propozycji zakładających wzrost nakładów na sferę B+R, które docelowo powinny osiągnąć 2% PKB w 2015 r. Jest to o tyle istotne, że realizacja RSI dla Małopolski odbywa się w niekorzystnych warunkach finansowania polskiej nauki. Zakłada się również rozwój alternatywnych instrumentów finansowania przedsiębiorstw, takich jak fundusze kapitału podwyższonego ryzyka czy fundusze załączkowe. Wdrożenie instrumentów ekonomiczno-finansowych zachęcających przedsiębiorców do inwestowania w sferę B+R powinno się przyczynić do rozwoju potencjału w sferze B+R. Podstawę prawną dla tych działań może stanowić ustawa o finansowaniu nauki, natomiast racjonalizację wydatków na B+R zapewni narodowy program Foresight, wyznaczający priorytetowe dla polskiej gospodarki i społeczeństwa kierunki rozwoju nauki i technologii.

5. Podsumowanie

Ekonomiczne cele innowacyjne przedsiębiorstw wynikają z ich strategii rozwojowej. Zazwyczaj składają się na nie: zastąpienie produktów wycofywanych z rynku, których cykl życia się kończy, rozszerzenie asortymentu produktów, stworzenie produktów przyjaznych dla środowiska, utrzymanie udziału w rynku lub jego zwiększenie, zdobycie nowych rynków zagranicznych i krajowych, zwiększenie elastyczności produkcji. Ważnym celem jest obniżenie kosztów produkcji, liczby braków, kosztów projektowania produktów, przez skrócenie cykli przygotowania i uruchomienia produkcji, podniesienie jakości produktów, poprawienie warunków pracy oraz obniżenie poziomu zagrożenia dla środowiska.

Sektor MSP finansuje działalność innowacyjną głównie środkami własnymi. Przeciętnie w Polsce im większe przedsiębiorstwo, tym większy jest udział funduszy własnych. W średnich firmach środki własne stanowią 71% nakładów innowacyjnych, w małych zaś 65%⁴. Należy mieć nadzieję, że do złagodzenia bariery pozyska-

⁴ A. Żołnierski (red.), *Innowacyjność 2006 – Stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007.

nia kapitału na inwestycje o charakterze innowacyjnym przyczynią się instrumenty takie jak kredyt technologiczny i instrumenty finansowe „CIP – Ramowy Program na rzecz Konkurencyjności i Innowacji”.

Literatura

- Adamkiewicz-Drwiłło H.G., *Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 200.
- Krawiec F., *Zarządzanie projektem innowacyjnym produktu i usługi*, Difin, Warszawa 2000, s. 22.
- Mizgajska H., *Aktywność innowacyjna polskich małych i średnich przedsiębiorstw w procesie integracji z Unią Europejską*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2002.
- Żołnierski A. (red.), *Innowacyjność 2006 – Stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007.

FINANCING OF INNOVATE ENTERPRISES – INSTRUMENTS FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES SUPPORT

Summary: Competitiveness, both of companies and entire economies, is increasingly conditioned by technologies used by innovation. Innovation activities also contribute to the emergence of new forms of competition. The level of innovativeness of Polish SMEs is much lower than the level of innovation in SMEs of the most of the EU-15. The degree of innovation is largely dependent on the awareness of managers in need for innovative solutions. The mere awareness of the need to innovate is one of the elements of the innovation potential business. Another equally important element is to equip companies with modern information technology, cooperation with the R & D and education level which would not be possible without adequate financial support.